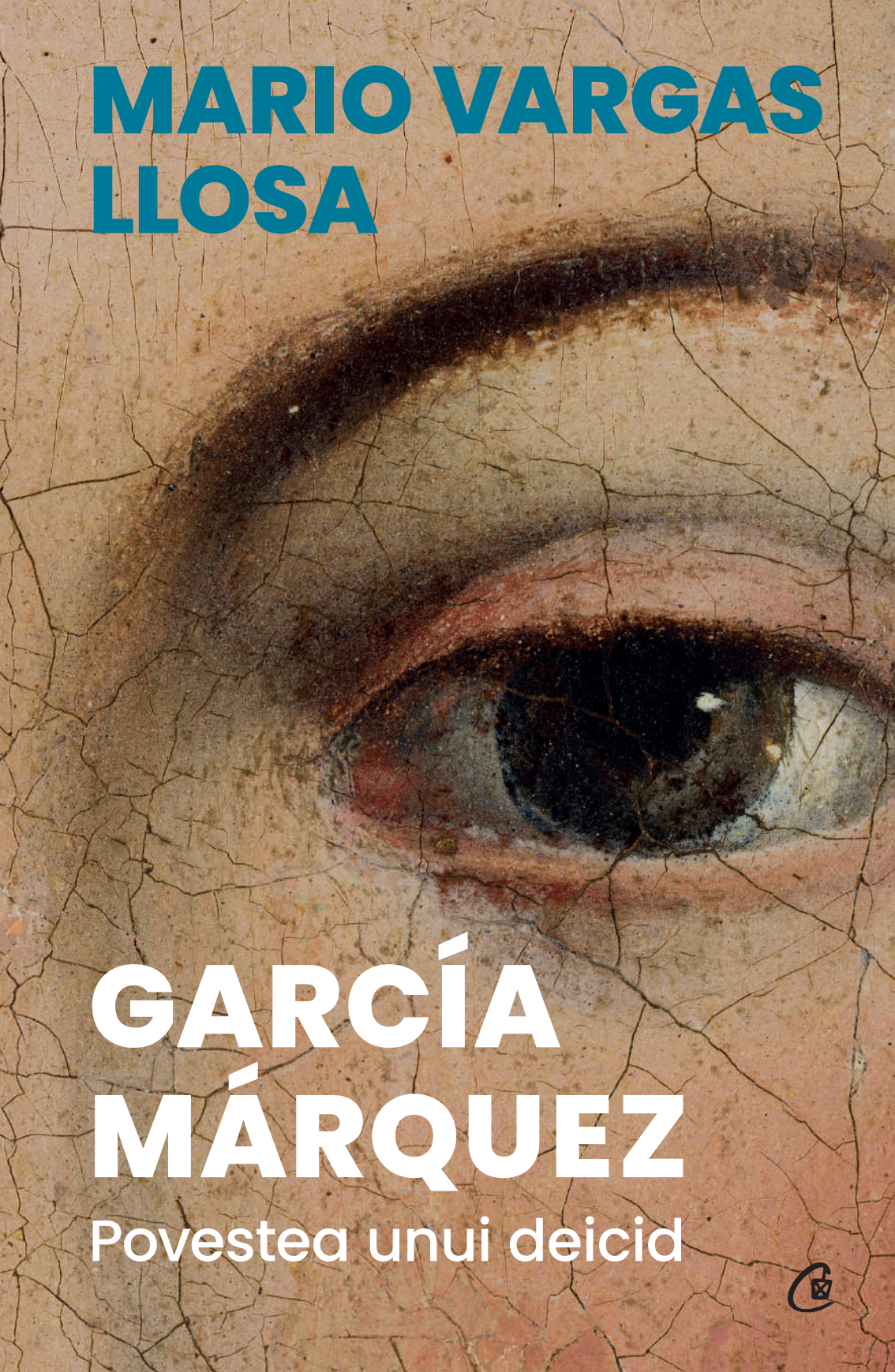

**MARIO VARGAS
LLOSA**

**GARCÍA
MÁRQUEZ**

Povestea unui deicid

1.

Realitatea ca anecdotă

Telegrafistul și fata frumoasă

La începutul anilor 1920, un tânăr pe numele lui Gabriel Eligio García a părăsit satul unde se născuse, Sincé, din departamentul columbian Bolívar, și a plecat la Cartagena, ca să intre la Universitate. A reușit, dar n-a stat prea mult prin aulele acesteia. Lipsit de resurse financiare, s-a văzut foarte repede obligat să-și abandoneze studiile ca să-și câștige existența. Pe coasta atlantică a Columbiei se trăia în anii aceia avântul cultivării bananelor și oameni din toate colțurile țării și din străinătate soseau în satele din Zona Bananieră cu speranța de a câștiga ceva bani. Gabriel Eligio a obținut un post care l-a instalat în inima acelei zone: telegrafist la Aracataca. În acest sat, peste Gabriel Eligio n-a dat norocul, cum probabil visase, ci mai curând iubirea. La scurtă vreme după ce a sosit, s-a îndrăgostit de frumoasa Aracatacăi. Se numea Luisa Santiaga Márquez Iguarán și aparținea unui grup de familii stabilite acolo cu mulți ani în urmă care priveau cu dezgust la invazia de străini pe care o provocase febra bananieră, o maree umană pentru care foloseau un termen disprețuitor: *la hojarasca**. Părinții Luisei

* Una dintre primele cărți publicate de García Márquez, pe care am tradus-o cu ani în urmă în limba română, poartă chiar acest titlu. Deși protagonistul ei

– colonelul Nicolás Márquez Iguarán și Tranquilina Iguarán Cotes* – erau veri primari și formau familia cea mai de vază a aristocrației locale. Tatăl își câștigase galoanele în marele război civil de la începutul secolului, luptând sub comanda generalului liberal Rafael Uribe Uribe, iar satul Aracataca devenise, în mare parte datorită lui, o cetate liberală.

Luisa nu s-a arătat indiferentă față de tânărul telegrafist; dar colonelul și soția lui s-au opus vehement iubirii lor. Li s-a părut scandalos ca una dintre secături, un neica-nimeni și, culmea, un bastard, să aspire la mâna fiicei lor. În pofida interdicției părintești, cei doi au continuat să se vadă pe ascuns, iar atunci don Nicolás și doña Tranquilina au trimis-o pe Luisa într-un voiaj prin satele din departament, unde familia avea prieteni și rude, cu speranța că depărtarea o va face să-l uite pe străin. Dar apoi au aflat că, în fiecare sat, Luisa primea mesaje de la Gabriel Eligio, grație duplicității telegrafiștilor locali, și că aceștia, la rândul lor, îi transmiteau iubitului din Aracataca mesajele Luisei. Enervați, colonelul și doña Tranquilina au făcut ca Gabriel Eligio să fie transferat la Riohacha. Dar îndărătnicia fetei n-a dat înapoi și cam tot pe atunci iubirea tinerilor a căpătat o anume aureolă romantică, astfel încât rude și prieteni încercau să-i convingă pe cei doi Márquez Iguarán să accepte ca îndrăgostiții să se ia. Până la urmă, părinții și-au dat consimțământul, dar au cerut ca perechea să trăiască departe de Aracataca. În 1927, Gabriel Eligio și Luisa s-au mutat în Riohacha. Furia lui don Nicolás și a donei Tranquilina s-a risipit de cum au

colectiv e tocmai *hojarasca* (după dicționare, „frunze uscate, frunziș“, „oameni de prisos, de jos, uscături, secături“), am considerat că în titlu se face aluzie la celălalt sens al acestui cuvânt („vijelia frunzelor uscate, duse de vânt“). E de datorita celui care citește acest eseu, dar și cartea *Vijelia* a lui García Márquez, să opteze pentru una dintre aceste variante.

* Tranquilina María Miniata Alacoque Buendía, care-i împrumută numele, e bunica Úrsulei Iguarán din romanul *Un veac de singurătate*.

primit vestea că fika lor rămăsese însărcinată. Bucuroși în legătură cu primul nepot, au chemat-o pe Luisa la Aracataca, ca să nască acolo. Copilul s-a născut pe 6 martie 1928 și l-au botezat Gabriel José. Când Luisa și soțul ei s-au întors la Riohacha, bebelușul a rămas în Aracataca, să crească alături de bunici. Frumoasa și telegrafistul au fost prolifici: șapte fii și cinci fice (dintre care una s-a călugărit). Au locuit rând pe rând în Riohacha, Barranquilla, unde Gabriel Eligio a deschis o drogherie, Sucre (sat vecin cu Sincé), unde acesta a deschis altă drogherie și, în sfârșit, familia s-a instalat în Cartagena, unde încă locuiește.

Splendoarea bananieră

Când colonelul Nicolás Márquez și soția lui au ajuns în sat, la capătul sângerosului Război de o Mie de Zile (1899–1902), care devastase țara și o lăsase în faliment, Aracataca era un cătun minuscul din provincia Magdalena, situat între mare și munte, într-o regiune cu o vipie înăbușitoare și cu ruperi de nori diluviale. Dar puțin după aceea, în primul deceniu al secolului XX, pe vremea regimului care îl avea în frunte pe generalul Rafael Reyes (1904–1910), coasta atlantică columbiană a atins o subită splendoare, căci a început cultivarea bananelor la scară largă în tot bazinul râului Magdalena. Febra bananelor a atras mii de străini; United Fruit Company s-a instalat în regiune și a început exploatarea extensivă a terenurilor. În 1908, din unsprezece mii de muncitori agricoli bananieri, trei mii lucrau pentru United Fruit.¹ La umbra industriei bananelor, în Aracataca s-a instalat o oarecare opulență, iar imaginația populară avea să asigure peste ani că, în acele vremuri de prosperitate: „Femei promiscue dansau *cumbia** despuiate

* *Cumbia* e un gen de muzică populară răspândit pe coasta caraibiană a Columbiei, în Panama și alte țări hispanoamericane, precum Argentina, Mexic sau Peru.

în fața magnaților care, pentru ele, aprindeau sfeșnicele nu cu lumânări, ci cu bancnote de 100 de pesos.^{“2} Imaginația colectivă, mai ales a unei comunități tropicale, tinde să amplifice trecutul istoric și să-l fixeze în anumite imagini, care, lucru curios, se repetă de la o regiune la alta. În Amazonia peruană, de pildă, epoca de aur a cauciucului e amintită în anecdote despre risipă și senzualitate și eu însumi am auzit că, în timpul „febrei cauciucului“, la orgii, prosperii muncitori de pe plantațiile de cauciuc își aprindeau havanele cu bancnote. Din punctul de vedere al surselor unui scriitor, e prea puțin important ca el să determine exactitatea unor asemenea anecdote, doza lor de adevăr și minciună. Mai important decât să afle cum s-au petrecut aceste fapte din trecutul local e să afle cum au supraviețuit ele în memoria colectivă și cum le-a primit și crezut (sau reinventat) însuși scriitorul. Iată cum evocă García Márquez prosperitatea din Aracataca: „Odată cu compania bananieră, au început să sosească în sat oameni de peste tot și era foarte curios fiindcă a existat, în aceste cătune de pe coasta atlantică a Columbiei, un moment când se vorbeau toate limbile. Oamenii nu se înțelegeau între ei; și se bucurau de o asemenea prosperitate, adică, de ceea ce ei înțelegeau prin prosperitate, că ardeau bancnote dansând cumbia. Aceasta se dansează cu o lumânare și simplii salahori și muncitori de pe plantațiile bananiere aprindeau bancnote în loc de lumânări, căci un zilier de pe o plantație bananieră câștiga, de pildă, 200 de pesos pe lună, iar primarul și judecătorul doar 60. De aceea nici nu exista o autoritate reală, iar autoritatea era venală, deoarece compania bananieră, dându-le mită și ungându-le astfel mâna, era stăpână pe justiție și pe putere în general.“^{*3}

* În prezenta ediție citatele sunt redactate în traducere liberă, în afara cazurilor unde este precizat diferit. Pentru consultarea altor versiuni, *vezi* bibliografia de la final, unde sunt reunite și edițiile românești. (N. ed.)

Greva din anul '28

Coasta atlantică columbiană trăia în acei ani un proces similar cu cele din alte locuri din America Latină: capitalul provenit din zona nord-americană intră peste tot în continent, substituind în multe locuri capitalul englez și, aproape fără să întâmpine rezistență, stabilește o hegemonie economică, distrugând uneori capitalismul local incipient (cum se întâmplă în Peru, la moșiile de pe coasta nordică) și, alteori, asimilându-l ca aliat dependent. Ceea ce se petrece pe coasta atlantică în cultivarea bananelor se întâmplă în alte locuri cu exploatarea trestiei-de-zahăr, bumbacului, cafelei, petrolului, metalelor. Invazia economică nord-americană nu întâmpină nicio opoziție și e chiar binevenită, căci oferă mirajul prosperității: creează noi locuri de muncă, mărește salariile de mizerie ale țăranilor de pe latifundiile feudale și dă impresia că-și aduce contribuția la modernizare și progres. Acapararea bogățiilor naturale în care se concretizează toate acestea, cămașa de forță pe care jaful o impune *economiilor* din țările latino-americane, împiedicându-le să se dezvolte din punct de vedere industrial și reducându-le la simpli exportatori de materii prime, corupția politică pe care o propagă prin mituire și folosirea forței, ca să-și asigure regimuri dependente care să le apere interesele, să le asigure concesiuni, să reprime tentativele de sindicalizare și mișcările revendicative ale oamenilor muncii trec aproape neobservate de conștiința colectivă. Mai târziu, această perioadă de exploatare imperială va fi amintită inclusiv – și acesta e și cazul Aracatacăi – ca o epocă fericită.

În al doilea deceniu al secolului XX, în America Latină începe să se contureze mișcarea sindicală, dând startul unei perioade de conflicte sociale și de lupte muncitorești pe tot continentul. Influența pe care Revoluția mexicană a avut-o asupra lor a fost mare. În anii '20, se fondează sindicate, centrale ale oamenilor muncii, se organizează primele partide anarho-sindicaliste, socialiste și marxiste. Procesul e ceva mai

întârziat în Columbia față de alte țări din America Latină. Prima grevă importantă are loc în anul nașterii lui García Márquez și afectează chiar întreaga zonă bananieră. În acel an se fondase în Columbia, după cel de-al treilea Congres muncitoresc național, un Partid Socialist Revoluționar. Greva din 1928 avea să rămână în memoria întregii regiuni pentru ferocitatea cu care a reprimat-o armata. Un decret emis de Șeful Civil și Militar al provinciei, generalul Carlos Cortés Vargas*, i-a declarat „răufăcători” pe greviști și a autorizat armata să intervină. Măcelul a avut loc în gara din Ciénaga, unde greviștii au fost mitraliați. Mulți au murit, iar apoi s-a spus că numărul victimelor s-a ridicat la sute și mii.⁴ Într-o casă situată în fața locului unde avusese loc măcelul, trăia pe atunci un copil de patru ani, Álvaro Cepeda Samudio**, mai târziu prieten intim cu García Márquez, care avea să evoce acest episod sângeros într-un roman: *La casa grande*.⁵ Măcelul avea să fie ținut minte în toate satele din zona bananieră, printre ele și Aracataca, ca un fapt care le aparținea. García Márquez evocă astfel acest episod: „A venit și momentul când toată lumea aceea a început să aibă conștiință, conștiință de breaslă. Muncitorii au început prin a cere lucruri elementare, fiindcă asistența medicală se mulțumea să dea doar o pastiluță albastră oricui venea cu orice boală. Îi așezau pe toți în șir indian și o infirmieră le puneă câte o pastiluță albastră în gură... Și faptul a ajuns atât de exact și cotidian, încât micuții stăteau la coadă în fața dispensarului să le bage fiecareia pastiluța albastră în gură, iar ei și le scoteau după aceea din gură și marcau cu ele numerele de la loterie. Și tocmai de aceea, muncitorii au cerut

* Semnatar, printre altele, al decretului de condamnare a greviștilor de la compania bananieră.

** Álvaro Cepeda Samudio (1926–1972) e modelul unuia dintre cei patru prieteni (grupul din Barranquilla) care se întâlnesc regulat cu Aureliano Babilonia în librăria înțeleptului catalan.

să se îmbunătățească serviciile medicale, să se pună latrine în taberele lor, căci n-aveau decât o toaletă mobilă la cincizeci de persoane, pe care o schimbau la fiecare Crăciun... Și mai mult: navele companiei bananiere ajungeau la Santa Marta, încărcau banane și le duceau la New Orleans; dar se întorceau goale. Iar compania nu știa cum să finanțeze călătoriile de întoarcere. Așa că, pur și simplu, au început să aducă mărfuri pentru economatele companiei bananiere, unde nu vindeau decât mărfurile aduse special de ambarcațiunile ei. Oamenii muncii cereau să fie plătiți cu bani și nu cu bonuri de cumpărat din economate. Au făcut o grevă și au paralizat totul, iar în loc s-o rezolve, guvernul a trimis armata. I-au adunat în gară, căci se presupunea că va veni un ministru să aranjeze lucrurile, dar armata i-a încercuit pe muncitori în gară și le-a cerut să se retragă în cinci minute. Nu s-a retras nimeni, așa că i-au masacrat.”⁶ Citatul nu doar probează originea istorică a unui episod din romanul *Un veac de singurătate*, ci dezvăluie și ceva despre personalitatea autorului: memoria lui tinde să rețină fapte pitorești din realitate. Anecdotele cu „pastiluța albastră” și „latrina mobilă” nu atenuează implicațiile morale și politice ale dramei sociale la care ele fac aluzie, deși conțin cu siguranță exagerări. Din contră: anecdotele fixează drama în fapte care, prin caracterul lor neobișnuit și comicul lor nemilos, îi dau și mai mult relief.⁷

La sfârșitul Primului Război Mondial, febra bananieră începuse să slăbească. Extinderea culturilor de banane în alte regiuni, scăderea prețurilor pe piața mondială au accentuat acest proces în anii care au urmat, iar zona bananieră columbiană și-a început declinul. S-au tăiat comunicațiile cu restul lumii, deschise de prosperitate, multe semănături au fost abandonate, iar pentru oamenii locului soluția a fost foarte repede exilul sau șomajul. Atunci au început pentru Aracataka prăbușirea economică, exodul locuitorilor, moartea lentă și sufocantă a satelor de la tropice. Când García Márquez a început să meargă de-a bușilea, apoi să umble și să vorbească, raiul și iadul țineau de

trecutul Aracatacâi; realitatea prezentului era un limb de mizerie, murdărie crasă și rutină. Dar acea realitate care își dăduse duhul era încă vie în memoria localnicilor, fiind poate cea mai bună armă cu care puteau să lupte contra vidului din viața de zi cu zi. Firește, fantezia poporului îmbogățea, deforma realitatea istorică, iar amintirile fierbeau de atâtea contradicții. De pildă, nimeni nu cădea de acord cu privire la măcelul din Ciénaga: „Îți spun că de povestea asta... eu am aflat zece ani mai târziu și, când întâlneam oameni, unii îmi spuneau că așa a fost, iar alții că nu e adevărat. Unii ziceau: «Am fost acolo și știu că n-au fost morți; oamenii s-au retras pașnic și nu s-a întâmplat absolut nimic.» Iar alții spuneau că da, că au fost morți, că i-au văzut cu ochii lor, că le-a murit un unchi și stăruiau că așa a fost. Dar în America Latină se uită prin decret chiar și un eveniment cu trei mii de morți...”⁸

În lipsă de ceva mai bun, Aracataca trăia din mituri, fantasmе, singurătate și nostalgie. Aproape toată opera literară a lui García Márquez e elaborată din aceste materiale, care i-au alimentat copilăria. La nașterea lui, Aracataca trăia din amintiri; iar ficțiunile lui aveau să trăiască din amintirile lui despre Aracataca.

Casa bunicilor

În împrejurimile satului, era o fermă bananieră numită Macondo.⁹ Acest nume îl va da mai târziu García Márquez meleagului imaginar a cărui „poveste” o relatează, de la un capăt la celălalt, în romanul *Un veac de singurătate*. Scriitorul a avut o copilărie doldora de ciudățenii și întâmplări insolite sau, mai bine zis, dintre experiențele copilăriei, memoria lui le-a înregistrat mai pregnant pe cele pitorești. Și-a petrecut primii opt ani de viață cu bunicii materni și ei au exercitat, după cum a afirmat el frecvent, cele mai puternice influențe asupra lui. Și-a cunoscut mama pe la cinci sau șase ani, când i se născuseră deja unii frați. Îndeobște, pe cititorii romanului

Un veac de singurătate îi deconcentrează faptul că personajele poartă aceleași nume; surpriza mea n-a fost mai mică, acum câțiva ani, când am descoperit că unul dintre frații lui García Márquez se numea tot Gabriel. Și el mi-a explicat astfel: „Uite ce-i, fapt e că eu eram cel mai mare dintre doisprezece frați, am plecat de acasă la doisprezece ani și m-am întors când eram la Universitate. Atunci mi s-a născut alt frate și mama spunea mereu: «Ei bine, pe primul Gabriel l-am pierdut, dar eu vreau să am un Gabriel în casă...»“¹⁰

Bunicii trăiau într-o casă uimitoare, plină de spirite, pe care el spune că ar fi luat-o drept model pentru casa colonelului din romanul *Vijelia*, care a servit, probabil, de prototip și pentru alte conace din lumea lui narativă; casa în care trăia Mama Mare, casa locuită de alde Asís și cea a familiei Buendía. Primul roman pe care a încercat să-l scrie avea să se intituleze chiar *La casa*. Iată cum rememorează García Márquez căminul copilăriei: „În fiecare colțișor al casei, dăinuiau morți și amintiri, iar după ora șase seara, ea era de nestrăbătut. Forma o lume prodigioasă de teroare. Acolo aveau loc convorbiri cu tâlc.“¹¹ „În casa aceea era o cameră neocupată, unde murise tușa Petra. Și încă una unde murise unchiul Lázaro. Și pe atunci nu puteai umbla prin casă noaptea, fiindcă erau mai mulți morți decât vii. Pe mine mă puneau într-un colț, pe la șase seara, și-mi porunceau: «Să nu te clintești de aici, fiindcă altfel o să vină tușa Petra de la ea din cameră sau unchiul Lázaro din cealaltă.» Și eu rămâneam neclintit... În primul meu roman, *Vijelia*, este un personaj, un copil de șapte ani care, pe tot parcursul romanului, stă pe un scăunel. Acum realizez că acel băiat avea ceva din mine, cum stă el pe scăunelul lui, într-o casă plină de spaime.“¹²

Membrii vii ai familiei erau la fel de extraordinari ca cei morți. Casa era mereu înțesată de oaspeți, fiindcă pe lângă amici, trăgeau acolo și fiii naturali ai lui don Nicolás, când erau în trecere prin sat. Erau fii de război, cu toții de aceeași

vârstă, iar doña Tranquilina îi primea ca pe propriii ei fii. García Márquez și-o amintește pe bunica lui poruncind în fiecare dimineață slujnicelor: „Gătiți carne și pește, fiindcă nu se știe niciodată ce le e pe plac celor care vin.”¹³ Și mai era și o mătușă cu haruri surprinzătoare: „Îmi aduc aminte și de alt episod, care sugerează foarte bine climatul acelei case. Eu aveam o mătușă (...). Era o femeie foarte activă; cât era ziua de lungă trebăluia prin casă și odată s-a apucat să țeasă un giulgiu; atunci, am întrebat-o: «De ce faci un giulgiu?» «Pentru că o să mă duc pe lumea cealaltă, băiete», mi-a răspuns. Și-a țesut giulgiul și, când l-a terminat, s-a întins în pat și dusă a fost pe lumea cealaltă. Au înfășurat-o în giulgiul ei. Era o femeie tare ciudată. Este și eroina altei povești neobișnuite: odată stătea și broda în pridvor, când a venit o fată cu un ou de găină foarte straniu, un ou de găină care avea o ieșitură. Nu știu de ce casa asta era un fel de spațiu unde se dezlegau toate misterele din sat. Ori de câte ori apărea ceva de neînțeles, oamenii veneau aici și întrebau și, de obicei, doamna asta, mătușă respectivă, avea negreșit un răspuns. Pe mine mă încânta firescul cu care găsea rezolvare acestor lucruri. Revenind la treaba cu oul, fata i-a spus: «Ia privește tălică, de ce are oul ăsta aici o ieșitură?» Mătușă l-a privit și i-a spus: «Păi, fiindcă e un ou de basilisc. Aprindeți un foc în ogradă.» Au aprins focul și au ars pur și simplu oul. Cred că naturalețea asta mi-a oferit cheia pentru romanul *Un veac de singurătate*, unde se povestesc lucrurile cele mai înspăimântătoare, cele mai extraordinare, cu același chip serios cu care mătușă a pus să fie ars în ogradă un ou de basilisc, despre care n-am știut nicicând ce era.”¹⁴

Bunica era o femeie de vreo cincizeci de ani, albă, cu ochi albaștri, încă frumoasă, încrezătoare, de pe buzele căreia García Márquez a ascultat legende, fabulele, minciunile prestigioase cu care fantezia populară evoca vechea splendoare a regiunii. La fiecare întrebare a nepotului, doamna răspundea cu lungi istorisiri în care întotdeauna se ițeau spiritele. Doña

Tranquilina pare să fi fost un caz exemplar de *mater familias*, o matriarhă medievală, împărăteasă a căminului, harnică și energică, prolifică, cu un bun-simț de temut, integră în fața adversității, care organiza cu mână de fier multipla viață de familie, căreia îi servea de liant și punct culminant. Ea e nu numai una dintre sursele literare ale lui García Márquez, ci și prototipul unei serii de personaje feminine care se repetă în cărțile lui. Doña Tranquilina a murit oarbă și cu mințile duse, ca Úrsula Iguarán de Buendía*, în Sucre, când García Márquez studia în Zipaquirá.¹⁵

Dar și mai decisiv a fost pentru García Márquez bunicul său, „figura cea mai importantă din viața mea”,¹⁶ spune el. Don Nicolás Márquez era supraviețuitorul a cel puțin două războaie civile, în care luptase mereu în tabăra liberală. Războaiele civile sunt un stigmat în viața republicană a tuturor țărilor latino-americane, cea mai mare constantă istorică a lor, împreună cu dictatura militară, în secolul XIX. Dar poate că în niciuna dintre ele n-au avut aceste războaie între lideri, regiuni sau partide, mărimea și consecințele din Columbia. Lăsând deoparte răzmerița populară a partizanilor Independenței din secolul XVIII și zaverile și incidente de mai mică însemnătate, Columbia a trăit o liniște relativă în cursul secolelor coloniale, în comparație cu istoria ei republicană. Primul război civil a avut loc înainte ca independența să devină realitate: lupta dintre trupele federaliste ale Congresului din Tunja și trupele lui Antonio Nariño, partizane ale centralismului, care le-au învins pe primele la 9 ianuarie 1813. De atunci până acum, Columbia a suferit cel puțin treizeci de revoluții, în sensul militar, nu ideologic, al termenului. Organizarea centrală ori federală a statului e, la fel ca în restul Americii Latine, originea ori pretextul înfruntării între conservatori și liberali în cursul unei mari părți a secolului XIX, precum între clericalismul și

* Soția lui José Arcadio Buendía, fondatorul satului Macondo.

absolutismul primilor și anticlericalismul și parlamentarismul ultimilor, deși, în cele mai multe cazuri, diferențele ideologice sunt simple retorici sub al căror travesti se ascund interese și ambiții personale. Cu toate acestea, niciuna dintre răzmerițele liberale nu izbutește să obțină victoria; spre deosebire de cele petrecute în Venezuela, de pildă, în Columbia, mentalitatea și programul politic ies mereu victorioase în conflictele civile. Războiul de O Mie de Zile a început cu o răscoală a liberalilor contra regimului gerontocratic al lui Manuel Sanclemente, conservator „naționalist“, care a fost răsturnat în anul următor (1900) de conservatorul „istoric“ José Manuel Marroquín. Regimul lui Sanclemente, tiranic, corupt și dezastruos din punct de vedere administrativ, s-a încheiat la 31 iulie 1900, dar în cursul regimului lui Marroquín abuzurile și nedreptățile au continuat. Războiul de O Mie de Zile a fost un măcel fără precedent – se estimează o sută de mii de morți – și a lăsat țara pustiită și săracă. Răsculații au obținut câteva victorii inițiale (Peralonso, Terán), dar după aceea conservatorii au început să câștige teren. Revoluția izbucnise în departamentul Santander, dar în scurtă vreme, regimul a ajuns să domine acțiunile din aproape toată țara, cu excepția, mai exact, a coastei atlantice și mai ales a statului Panamá, care a fost în cursul războiului un bastion liberal. Când au acceptat să facă pace (în realitate, să depună armele), pe 21 noiembrie 1902, răsculații încă mai controlau Panamá. Regiunea unde se află Aracataca a trăit deci, îndeaproape, Războiul de O Mie de Zile, la care au luat parte activ mulți locuitori, cum e și cazul bunicului lui García Márquez. Mulțumită amintirilor acestui veteran, nepotul a re trăit episoadele cele mai explozive, faptele eroice și patimile din acest război, care aveau să-i servească la descrierea, în istoria satului Macondo, a celor treizeci și două de războaie civile pe care le inițiază și pe care le pierde colonelul Aureliano Buendía. Bunicul și-a petrecut întreaga viață așteptând „recunoașterea serviciilor“ lui de fost combatant, care i se cuvenea,

după opinia lui, prin lege. Și după moartea lui don Nicolás, doña Tranquilina a continuat să aștepte acea pensie himerică. García Márquez și-o amintește pe bunica lui, deja oarbă, spunând: „Nădăduiesc că, după moartea mea, veți încasa pensia.“

Pe de altă parte, don Nicolás era unul dintre primii locuitori ai Aracatacâi, martor al epocii de aur, când cu avântul culturilor de banane. Între bunic și nepot pare să fi existat chiar mai mult decât afecțiune, o totală complicitate. García Márquez și-l amintește uluit: „Odată, pe când era foarte tânăr, a fost nevoit să omoare un om. Locuia într-un sat și se pare că îl supăra mult și îl sfida cineva, dar el nu-i dădea nicio atenție, până când situația s-a agravat într-atât, încât pur și simplu a tras în acel om. Se pare că satul era mai mult decât de acord cu ceea ce făcuse, așa că unul dintre frații mortului s-a culcat chiar la poarta casei, în fața odăii bunicului meu, pentru ca nu cumva familia defunctului să vină să-l răzbune. Atunci, bunicul meu, care nu mai putea suporta amenințarea ce venea din sat, a plecat de acolo; adică nu s-a dus în alt sat: și-a luat familia, a plecat departe și a întemeiat un sat.“¹⁷ În romanul *Un veac de singurătate*, fondarea satului Macondo e urmarea unui episod similar. José Arcadio Buendía, întemeietorul stirpei, îl ucide pe Prudencio Aguilar, iar cadavrul victimei îl hărțuiește cu aparițiile lui, până ce José Arcadio trece Cordillera împreună cu douăzeci și unu de tovarăși și fondează Macondo: „Da, s-a dus și a fondat un sat. Și ceea ce-mi aduc eu mai bine aminte de la bunicul e că-mi zicea mereu: «Tu nu știi cât cântărește un mort.» Și mai e ceva ce nu uit nicicând, ceva ce cred că are mare legătură cu mine ca scriitor, anume că, într-o noapte, când m-a dus la circ și am văzut împreună un dromader, odată ajunși acasă, a deschis un dicționar și mi-a zis: «Uite dromaderul și uite elefantul, asta-i diferența dintre dromader și cămilă»; ce să mai, mi-a ținut o lecție de zoologie. Și astfel, m-am obișnuit să folosesc dicționarul.“¹⁸ Bunicul nu vedea cu un ochi și vorbea neobosit de comandantul lui din Războiul de O Mie de Zile,

liderul liberal Uribe Uribe. Don Nicolás și Uribe sunt modelul unei întregi genealogii din lumea fictivă a lui García Márquez: coloneii. Bunicul a murit când García Márquez avea opt ani: „De atunci nu mi s-a mai întâmplat nimic interesant”¹⁹, asigură el și, din punctul de vedere al demonilor lui, aceasta e, față de altele, o exagerare moderată.

Bogotá și internatul din Zipaquirá

În realitate, i s-au întâmplat multe lucruri și, în legătură cu vocația lui, cea mai importantă a fost plecarea din Aracataca: de-ar fi rămas acolo, nicicând n-ar fi ajuns scriitor. În 1936, părinții lui s-au mutat la Sucre, iar pe el l-au trimis la un liceu în Barranquilla. Mai târziu, a fost bursier la Zipaquirá. Plecarea din sat, cunoașterea altor locuri, mai ales a capitalei, au fost experiențe de care García Márquez își amintește fără bucurie, ca de ceva mai curând dureros: „Eram mai curând un băiețuș, când am ajuns pentru întâia oară la Bogotá. Plecasem din Aracataca cu o bursă pentru Colegiul Național din Zipaquirá și după o călătorie îndrăcită pe râu și un feroce urcuș al muntelui cu trenul, am avut primul contact cu capitala – care era un loc de foarte departe, o adevărată altă lume – în gară. Tutorele mă ținea de mână, fiindcă pe atunci distanța dintre cămin și elev îl obliga pe acesta să i se numească un tutore, și tot mă mai temeam să nu mor de pneumonie, deoarece pe Coastă se spunea că un *calentano** nu suporta frigul din Bogotá. Dar, bine înfodolit, m-am urcat împreună cu tutorele într-un autobuz și am început să vizitez orașul înghețat și cenușiu de la șase seara. Erau mii de *enruanados***, nu se auzea zarva celor din Barranquilla, iar tramvaiul trecea încărcat de oameni. Când am trecut prin fața guvernului, pe bulevardul Jiménez, mai jos de strada a șaptea, toți trecătorii erau îmbrăcați în negru, aveau

* Persoană din locurile cele mai calde ale Columbiei.

** Purtători de poncho.

umbrele, pălării de *coco** și mustăți, și atunci pe cuvânt că n-am mai putut și am plâns ore în șir. De atunci, Bogotá e pentru mine doar teamă și tristețe. Locuitorii sunt oameni întunecați și mă sufoc în atmosfera care se respiră în oraș, deși după aceea a trebuit să trăiesc mai mulți ani acolo. Dar, chiar și atunci, mă limitam să stau în apartamentul meu, în universitate ori la ziar și nu cunosc decât aceste trei locuri și drumurile dintre ele; nici n-am urcat la Monserrate, nici n-am vizitat Quinta de Bolívar, nici nu știu care-i Parcul Martirilor.²⁰ „Marele oraș” nu-l uimește pe băiețaușul de provincie: îl deprimă și îl dezgustă. Îl compară cu satul lui, cu litoralul, unde oamenii sunt comunicativi și veseli și consideră că Bogotá e „cenușie și înghețată”, „sufocantă”, localnicii sunt „reci și rezervați”: de atunci, spune, acest oraș e pentru el „teamă și tristețe”. Cu asemenea cerneluri trasează imaginea orașului Bogotá în rapidele apariții pe care acesta le are în lumea lui fictivă.²¹ În august 1968, am mers împreună cu García Márquez la Bogotá, unde am stat câteva zile. La Caracas, înainte de a pleca în călătorie, el își suna pe ascuns amicii bogotani; apoi am descoperit că urzea cu ei un program încărcat, pentru ca eu și José Miguel Oviedo să putem vedea orașul doar din automobile de mare viteză, care ne purtau de la o casă la alta. Susține, cu șovinism negativ, că Bogotá „e orașul cel mai urât din lume”.

Amintirile lui García Márquez de la internatul din Zipaquirá sunt și ele sumbre. Aracataca e o rană pe care timpul o irită în loc s-o închidă, un dor care crește odată cu trecerea zilelor, o prezență subiectivă cu care băiețaușul se simte obligat să măsoare noua lume care îl înconjoară, iar această lume, Bogotá ori Zipaquirá, iese mereu învinsă din înfruntare: „Apoi, m-au dus la Colegiul din Zipaquirá, unde am studiat vreme de câțiva ani

* Bogotanism căzut în uitare care denumea, la sosirea lui Gabriel García Márquez la Bogotá, o pălărie bărbătească cu calota rotundă și tare, folosită la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX.

în vederea bacalaureatului. Zipaquirá era și el un oraș rece, aco-perișurile aveau șita uzată, iar colegiul, un internat mare unde ne duceam viețile două sau trei sute de copii... Sâmbetele și duminicile puteam ieși, dar eu nu mă clinteam din clădire, fiindcă nu voiam să înfrunt tristețea și frigul din localitate. În anii aceia, am stat închis în internat toate orele libere, citind cărți de Jules Verne și Emilio Salgari. Tocmai de aceea nu cunosc, Îți mulțumesc, Doamne, Catedrala de Sare.²² În acești ani de reclusiune, trăiți într-un mediu pe care băiatul refuză să-l asimileze, apare, în experiența lui García Márquez, una dintre marile teme ale lumii lui ficționale: singurătatea. Totodată, e posibil ca în acești primi ani petrecuți în Columbia andină, prin contrast (căci în amintirile sale, atitudinea ostilă față de Bogotá și Zipaquirá are legătură cu „frigul“ acestor orașe), căldura tropicală din satul lui să capete o valoare decisivă și devine una dintre trăsăturile dominante ale imaginii pe care Aracataca o păstrează în memoria lui. Așa va trece, mitizată, în lumea lui ficțională, în care, așa cum a semnalat Volkening, căldura e ceva la fel de constant și apropiat ca teama în lumea ficțională a lui Faulkner.²³ Deci, Aracataca se păstrează în acești ani foarte vie în memoria lui García Márquez: ea îl împiedică să fie fericit, nu-i îngăduie să se adapteze la noua lui viață, pe care o va înfrunta mereu subiectiv, căci e, aidoma unui paradis pierdut, lumea copilăriei lui. Contrapartida acestei fidelități e, fără nicio îndoială, inconștienta idealizare pe care distanța fizică și temporală o operează treptat în amintirile lui din Aracataca. În internatul din Zipaquirá, García Márquez va scrie, ca mulți colegi de-ai lui, câteva poeme „*piedracielistas*“, termen care desemnează mișcarea poetică reinventatoare care a fost la modă în Columbia anilor 1940–1950.

Universitatea

Când termină liceul, García Márquez face un voiaj la Sucre, unde locuiesc părinții și frații săi. Ca în vacanțele din toți acești ani, și de data asta a mers cu vaporul pe râul Magdalena; aceste

călătorii îi vor oferi mai târziu materialul necesar pentru voiajul pe care îl face Meme* Buendía împreună cu mama ei, după ce Mauricio Babilonia e rănit, în romanul *Un veac de singurătate* (pp. 250–251)**. S-a întors în Bogotá în 1947, ca să meargă la universitate. Ca orice scriitor latino-american sau ceva mai puțin, a început studiile de Drept și, de asemenea ca aproape toți ceilalți, s-a plictisit rapid de ele. Coleg cu el la Facultatea de Drept a Universității Naționale a fost Camilo Torres, care avea să devină preot și să moară peste ani în lupta de gherilă. În plus, în 1947, l-a cunoscut pe primul din micul grup de prieteni intimi care urmau să aibă o mare influență în viața lui: Plinio Apuleyo Mendoza***. Acesta își amintește că: „Era un băiat tipic de pe coastă, care nu se potrivea cu străzile din Bogotá, fiindcă se îmbrăca în stil cubanez, cu cămăși și cravate tipătoare.“ Ca student la Drept a fost destul de apatic: „După ce mi-am luat bacalaureatul, m-am înscris la Universitatea Națională ca să studiez Dreptul și am urmat cei cinci ani, dar nu mi-am dat niciodată licența, fiindcă profesia asta mă plictisește de moarte... Locuiam pe atunci într-o pensiune de pe strada Florián, care e acum, dacă nu greșesc, șoseaua opt, și, cu toate că veniturile mele erau foarte mici, mă dedam luxului de a plăti mai mult decât ceilalți rezidenți ca să mi se dea un ou la micul-dejun. Cred că eram singurul chiriaș din pensiune care

* Meme apare în diferite opere ale lui Gabriel García Márquez, de pildă în romanul *Ceas rău*, unde e o tânără înfiată, dar și în romanul *Un veac de singurătate*, unde numele ei întreg e Renata Remedios Buendía și e fiica cea mare a lui Aureliano Segundo Buendía și a Fernandei del Carpio.

** Aici și în continuare, paginile la care trimite autorul reprezintă edițiile originale în spaniolă ale volumelor citate, reunite în bibliografia de la final. (N. ed.)

*** Plinio Apuleyo Mendoza García (n. 1932) e un scriitor, jurnalist și diplomat columbian. A lucrat la ambasada Columbiei din Paris și a scris pentru diverse publicații internaționale. Începând din 1959, a fost directorul agenției de știri Prensa Latina din țara sa. Este, printre altele, autorul unei celebre cărți de scrisori și amintiri cu Gabriel García Márquez, publicată la Curtea Veche Publishing, *Parfumul de guayaba. Convorbiri cu Gabriel García Márquez*, 2008.

primea un ou la micul-dejun. Am luat examenele de Drept Civil mai greu decât pe cele de Drept Penal, deși atât unul, cât și celălalt îmi insuflau aceeași lene. Îmi ieșiseră deja câteva tulleie, dar încă nu renunșasem la cravată și devenisem expert în *cascarita*^{*}, deoarece profitam de orele de Drept Comercial, ca să dăm lovituri cu piciorul pe coridoarele Facultății.²⁴

A studiat un singur an (1947) la Universitatea din Bogotá, când și-a scris și prima povestire. Totul s-a petrecut, relatează el, în chip sportiv. „Ulises“, criticul și romancierul Eduardo Zalamea Borda, directorul suplimentului literar al ziarului *El Espectador*, publicase un articol în care afirma că tânăra generație literară era nulă: „Eu mă simțeam pe atunci solidar cu camarazii mei de generație și am decis să scriu o povestire, doar ca să-i astup gura lui Eduardo Zalamea Borda, care era un mare prieten de-al meu sau cel puțin după aceea a ajuns să-mi fie un mare prieten. M-am așezat, am scris povestirea, am trimis-o la *El Espectador* și a doua sperietură am tras-o în duminica următoare când am deschis ziarul și, pe-o pagină întreagă, era povestirea mea, însoțită de o notă în care Eduardo Zalamea Borda recunoștea că greșise, fiindcă evident, «cu această povestire își făcea apariția geniul literaturii columbiene» sau cam așa ceva. De astă dată într-adevăr mi s-a făcut rău și mi-am zis: «La te uită în ce încurcătură m-am băgat! Și acum ce să fac ca să nu mă pun rău cu Eduardo Zalamea Borda?» «Voi continua să scriu», a fost răspunsul.²⁵ În realitate, originea vocației lui nu a fost nici atât de facilă, nici atât de zâmbitoare. Povestirea („La tercera resignación“) a fost prima dintre cele zece care au apărut în *El Espectador* între 1947 și 1952, dintre care niciuna n-avea să fie publicată într-o carte, și care constituie preistoria lumii lui ficționale. Pe atunci, García Márquez nu-l văzuse niciodată pe „Ulises“, iar acesta nu-i răspundea la scrisori: se limita să-i publice povestirile și să-i trimită 150 de pesos prin poștă.

* Joc columbian cu jetoane.

*Un eveniment literar. O cercetare vastă, care toacă
mărunt demonii, istoria, întâmplările care au format
proza scriitorului columbian până la romanul
Un veac de singurătate.*

Javier García Recio

Fiecare roman este un deicid secret, un asasinat al realității. La origine, acest eseu reprezintă teza de doctorat susținută de Vargas Llosa în 1971, însă, mai mult decât atât, mărturisește imensa lui admirație pentru Gabriel García Márquez și pentru romanul *Un veac de singurătate*. Textul împletește analiza profundă a operei cu fragmente din dialogul pe care Vargas Llosa l-a purtat cu García Márquez, oferindu-le cititorilor ocazia să asiste la o punere în scenă a metaliteraturii. Sub ochii lor se desfășoară întregul travaliu romanesc, de la începuturile în jurnalism și primele povestiri până la recurențele culturale și realitățile fictive pe care le produc.

Vreme de optsprezece luni, García Márquez s-a închis într-o cămăruță, fumând și scriind, scriind și fumând. A bătut la mașină peste o mie trei sute de file, fără să punem la socoteală materialele aruncate la coș. Ce a rezultat este un roman ambițios, obsesiv, ca un șarpe care-și mușcă vârful cozii. Lăsând deoparte mediul riguros în care a fost conceput, eseuul îi invită pe cititori tocmai în cămăruța lui Gabriel García Márquez, în intimitatea operei și a vieții unuia dintre cei mai importanți scriitori sud-americani.